

Також нами визначені конкретні повноваження слідчих та підрозділів карного розшуку під час їх взаємодії у випадку затримання та направлення підрозділами карного розшуку матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчих.

Перспективою подальших досліджень є дослідження проблем взаємодії слідчих із підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні.

Список використаних джерел:

1. Стецовский Ю.И. Конституционный принцип обеспечения обвиняемому права на защиту / Ю.И. Стецовский, А.М. Ларин. М., 1988. – 250 с.
2. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів / С.М. Стахівський. – К. : Атіка, 2009. – 64 с.
3. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі / М.А. Погорецький. – Х. : Арцїз, 2007. – 575 с.
4. Городецька М.С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М.С. Городецька ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх. – Дніпропетровськ, 2010. – 20 с.
5. Лобойко Л.М. Підстави і момент початку досудового розслідування / Л.М. Лобойко // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 27. – С. 132–141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2014_27_15.
6. Наказ МВС України №275 від 16.03.2015 року «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MV5578.html.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Закон України Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
9. Наказ МВС України «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» : від 14.08.2012 р. № 700. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://document.ua/proorganizaciyu-vzajemodiyi-organivdosudovogorozsliduvannj- doc119907.html>.
10. Рогальська В.В. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: методичні рекомендації / В.В. Рогальська, О.П. Бойко., В.І. Литвинов – Дніпро, 2016. – 65 с.

КІПЕР О. О.,

здобувач кафедри кримінального процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.132 (477)

**ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО
З КЕРІВНИКОМ ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Стаття присвячена аналізу механізму взаємодії слідчого з керівником органу досудового розслідування за діючим КПК України, який показав багато недоліків правової регламентації. Обґрунтовано необхідність внесення відповідних змін до КПК України стосовно: встановлення гарантії захисту слідчого від безпідставного відсторонення від проведення досудового розслідування; запровадження інституту оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності керівника органу досудового розслідування; встановлення обов'язковості вказівок керівника органу досудового розслідування та права слідчого на оскарження таких вказівок; встановлення порядку та строку отримання слідчим відповідного погодження керівника органу досудового розслідування.

Ключові слова: *слідчий, керівник органу досудового розслідування, процесуальна взаємодія, повноваження слідчого, механізм взаємодії учасників провадження.*

Статья посвящена анализу механизма взаимодействия следователя и руководителя органа досудебного расследования по действующему УПК Украины, который продемонстрировал много недостатков правовой регламентации. Обоснована необходимость внесения соответствующих изменений в УПК Украины относительно: установления гарантии защиты следователя от необоснованного отстранения от проведения досудебного расследования; введения института обжалования следователем решений, действий или бездействия руководителя органа досудебного расследования; установления обязательности указаний руководителя органа досудебного расследования и права следователя на обжалование таких указаний; установления порядка и срока получения следователем соответствующего согласования руководителя органа досудебного расследования.

Ключевые слова: следователь, руководитель органа досудебного расследования, процессуальное взаимодействие, полномочия следователя, механизм взаимодействия участников производства.

This article analyzes the mechanism of interaction between the investigator and head of the pretrial investigation according to Criminal Procedure Code of Ukraine, which showed many deficiencies of legal regulation. The necessity of making appropriate amendments to CPC of Ukraine regarding: the establishment of guarantees to protect the investigator against unjustified removal of pre-trial investigation; introduction of the institute investigators appeal decisions, acts or omissions head pretrial investigation; establishment of mandatory instructions of the head pretrial investigation and the investigator right to appeal against these instructions; establishing the procedure and the term of receiving by investigator the corresponding approval of the head pretrial investigation.

Key words: investigator, heads of pre-trial investigation, procedural interaction, powers of investigator, mechanism of interaction between participants of the proceedings.

Вступ. Дослідження правового регулювання діяльності органів досудового розслідування, в тому числі і взаємодії слідчого з керівником органу досудового розслідування після прийняття чинного КПК України у 2012 р., стало одним із важливих питань науки та правозастосовної діяльності. Забезпечення гарантій процесуальної самостійності слідчого в процесі такої взаємодії потребує додаткових наукових розвідок та правового регулювання.

Питання про повноваження керівника органу досудового розслідування, слідчого вже розглядали такі вчені, як О.М. Бандурка, Ю.В. Баулин, Л.В. Головка, Ю.М. Грошевський, В.С. Зеленецький, О.М. Ларін, Л.М. Лобойко, М.А. Погорєцький, О.Ю. Татаров, С.А. Шейфер, О.О. Юхно К.С. Избаш, Г.М. Мамка, П.І. Мілюков, Д.М. Мірковець, О.В. Петков, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник та ін. Однак наукові дослідження щодо цих питань за період дії КПК України 1960 р. наразі дещо втратили свою актуальність. До того ж, нині діяльність слідчого в ході проведення досудового розслідування суттєво обмежена наглядом та процесуальним керівництвом прокурора і контролем суду, а взаємодія слідчого з керівником органу досудового розслідування зазнала певних змін, що також залишаються концептуально не дослідженими. Тому виникла необхідність дослідити це питання з точки зору сучасного національного кримінального процесуального законодавства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей взаємодії слідчого з керівником органу досудового розслідування, виявлення недоліків її правової регламентації в КПК України та формулювання деяких конкретних пропозицій щодо їх усунення.

Результати дослідження. Досягнення завдань кримінального провадження на досудовому розслідуванні неможливо без якісної, налагодженої, законодавчо урегульованої взаємодії слідчого з керівником досудового розслідування. Незважаючи на те, що, на відміну від наглядових повноважень прокурора, повноваження керівника органу досудового розслідування значно звужені, вони, на думку О.С. Луцької, можуть відчутно обмежувати процесуальну діяльність слідчого [1, с. 229]. На думку Т.Ю. Попової, наявність процесуальної та адміністративної залежності від керівника органу досудового розслідування не дає можливості слідчому ідентифікувати себе як особу процесуально самостійну та адміністративно незалежну [2, с. 9].

Слід підкреслити, що повноваження начальника слідчого відділу (управління) ще недостатньо врегульовані кримінально-процесуальним законодавством, і це не може не відбитися на забезпеченні процесуальної самостійності слідчого.

Керівник органу досудового розслідування наділений повноваженнями організаційного характеру, які в першу чергу спрямовані на визначення слідчого (або слідчої групи – в передбачених КПК випадках), який буде здійснювати досудове розслідування, та контролюючо-процесуальними повноважен-

нями, зокрема відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування (за власної ініціативи або з ініціативи прокурора); ознайомлення з матеріалами досудового розслідування; надання письмових вказівок слідчому, які повинні відповідати та узгоджуватися з рішеннями та вказівками прокурора; вжиття заходів щодо усунення порушення вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим; погодження проведення слідчих (розшукових) дій та продовження строків їх проведення (ч. 2 ст. 39 КПК).

Найбільш загрозливим моментом щодо процесуальної самостійності слідчого вбачається саме повноваження керівника органу досудового розслідування щодо відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування з власної ініціативи, за наявності підстав, передбачених у КПК, або у випадку неефективного розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 39 КПК). Загроза, на переконання С.В. Добровольського, криється саме в оціночному понятті «неефективність досудового розслідування», яке не знайшло свого визначення в чинному КПК. Питання ефективності діяльності посадових осіб органів досудового розслідування має неабияке теоретичне та особливо практичне значення та безпосередньо пов'язане з реалізацією завдань кримінального провадження. Відсутність у законодавстві чітких критеріїв ефективності діяльності слідчих, як і інших осіб у процедурі досудового розслідування, позбавляє можливості однозначної оцінки такої діяльності. Тому вирішення зазначеної проблеми можливе лише закріпленням у чинному КПК критеріїв оцінки неефективності досудового розслідування [3, с. 370].

На нашу думку, це буде досить складно, тому краще забезпечити слідчого певною гарантією захисту від безпідставного відсторонення від проведення досудового розслідування, наприклад, правом на оскарження такого рішення керівника органу досудового розслідування до вищестоящого прокурора. Причому це може стосуватися й інших рішень, дій чи бездіяльності керівника органу досудового розслідування. Крім того, за новим КПК слідчий не має права у випадку незгоди з рішеннями (вказівками) керівника органу досудового розслідування оскаржити їх. Тому пропонуємо доповнити параграф 3 Глави 26 КПК положеннями щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу досудового розслідування. Для цього в назві параграфу та статей, у відповідних статтях 311-313 КПК після слова «прокурора» додати «керівника органу досудового розслідування».

Ще один випадок взаємодії слідчого і керівника органу досудового розслідування становить передбачений у КПК особливий порядок заперечення проти процесуального рішення прокурора про відмову в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді, встановлений ч. 3 ст. 40 КПК. У випадках відмови прокурора в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні. Таким чином, самостійно оскаржити цю відмову вищестоящому прокурору слідчий не вправі. Але керівник приймає рішення, як зазначено в законі, «за необхідності», тобто за своїм власним розсудом, і це не означає, що він обов'язково підтримає слідчого. Це, на нашу думку, також не сприяє процесуальній самостійності слідчого, що зайвий раз підкреслює необхідність запровадження інституту оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності керівника органу досудового розслідування, запропонованого нами вище (зміни до параграфу 3 КПК), який дасть змогу слідчому захистити своє процесуальну самостійність.

КПК передбачив право керівника органу досудового розслідування давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора. Письмова форма вказівок дозволяє слідчому краще усвідомити зміст наданих вказівок, а в разі незгоди з ними – викласти відповідні мотиви перед прокурором [4, с. 183]. Як зауважили Л.Д. Удалова та Г.М. Мамка, письмова форма вказівок зумовлена необхідністю їх долучення до матеріалів кримінального провадження, як і будь-яких інших процесуальних документів. Така форма дозволяє ефективніше проконтролювати рівень їх виконання слідчим. З іншого боку, письмова форма вказівок засвідчує рівень здійснення процесуального контролю начальником слідчого відділу [5, с. 91].

Але в КПК взагалі відсутнє посилення на обов'язковість цих вказівок для слідчого. У науково-практичних коментарях до ст. 39 КПК зазначено, що письмові вказівки керівника органу досудового розслідування є обов'язковими для виконання слідчим [6, с. 130; 7, с. 120].

Про обов'язковість для виконання слідчим вказівок керівника органу досудового розслідування, якщо вони не суперечать рішенням та вказівкам прокурора і були надані в межах його компетенції та в установленій чинним законодавством формі, йдеться в п. 5.5. «Положення про органи досудового розслідування МВС України» [8]. Деякі вчені вважають, що оскільки відомчий нормативний акт не є джерелом кримінально-процесуального права, то такі вказівки для слідчого мають лише рекомендаційний характер, оскільки законодавець прямо не зазначив, що вони є для нього обов'язковими [9]. Так, дійсно, відсутність прямої вказівки в КПК не сприяє законності таких вказівок і вимагає доповнення КПК відповідною нормою.

Крім того, з метою забезпечення гарантії захисту процесуальної самостійності необхідно передбачити право слідчого на оскарження вказівок керівника органу досудового розслідування, як і вказівок прокурора. Цьому також сприятимуть запропоновані нами вище зміни до параграфу 3 КПК, які дадуть можливість слідчому оскаржувати в тому числі і вказівки керівника органу досудового розслідування.

Також слід зазначити, що в КПК відсутній перелік тих процесуальних питань, з яких керівник органу досудового розслідування уповноважений давати слідчому письмові вказівки. Як зазначають деякі вчені, вказівки можуть стосуватися напрямку і ходу розслідування в цілому, проведення окремих процесуальних дій, а також встановлення причин кримінального правопорушення і умов, що сприяли його вчиненню. Вони можуть даватися слідчому з тих питань, з яких не було вказівок прокурора [7, с. 119–120].

Зауважимо, що в КПК 1960 р. це питання регламентувалося більш конкретно. Так, згідно з ч. 2 ст. 1141 КПК 1960 р. начальник слідчого відділу мав право давати вказівки слідчому про провадження досудового слідства, про притягнення як обвинуваченого, про кваліфікацію злочину й обсяг обвинувачення, про направлення справи, про провадження окремих слідчих дій.

Отже, на сьогодні керівник органу досудового розслідування взагалі нічим не обмежений у колі питань щодо надання вказівок. Як зазначив В. Фаринник, такий відкритий перелік питань, з яких слідчому можуть бути дані обов'язкові для виконання вказівки, є невиправдано широким і вступає в протиріччя з процесуальною самостійністю слідчого. Тому необхідно виділити в самостійну норму закону (й окрему статтю КПК) чіткий і закритий перелік найбільш важливих питань розслідування, за якими начальник слідчого відділу вповноважений дати слідчому обов'язкові для виконання вказівки [10, с. 10].

Л. Удалова, Г. Мамка також висловили пропозицію вказати в законі вичерпний перелік найбільш важливих питань досудового слідства, з яких начальник слідчого відділу вправі давати вказівки слідчому, що є обов'язковими для виконання [5, с. 91].

Також у науці виникає питання щодо самої письмової форми вказівок, оскільки в КПК не визначені вимоги, що пред'являються до письмової вказівки керівника органу досудового розслідування слідчому чи прокурору. Науковці, коментуючи цю статтю, зазначають, що, виходячи із загальних вимог глави 5 КПК до форми та змісту процесуальних документів, така вказівка повинна містити: назву посади, прізвище й ініціали слідчого, якому надається вказівка; назву кримінального провадження та його реєстраційний номер в ЄРДР; перелік дій, які необхідно виконати, та/або рішень, які необхідно прийняти; посилання на мету виконання вказівок; за необхідності – викладення порядку та засобів виконання процесуальних дій; строк виконання вказівки [11, с. 138].

Деякі науковці висловили пропозицію встановити в законі вимогу, щоб вказівки начальника слідчого відділу давав у формі постанови, в якій потрібно вказувати виявлені недоліки, повний перелік необхідних слідчих дій і строк їх виконання, право на оскарження отриманих вказівок, обов'язок виконання вказівок у повному обсязі та відповідальність за їх невиконання [12, с. 129; 13, с. 192]. Проте така пропозиція вдається не зовсім обґрунтованою, оскільки у формі постанови приймаються процесуальні рішення, а вказівка слідчому за своєю суттю не має ознак процесуального рішення. У кримінально-процесуальних рішеннях завжди містяться відповіді на правові питання, що виникають під час провадження по справі.

Також слідчий повинен взаємодіяти з керівником органу досудового розслідування за необхідності погодження проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК) та продовження строку її проведення (ч. 5 ст. 246 КПК). КПК не передбачив механізму (процедури) отримання такого погодження. Вважаємо доцільним запровадити в даному випадку механізм отримання погодження, аналогічний взаємодії слідчого з прокурором. Для цього до ч. 2 ст. 272 КПК необхідно додати таке речення: *«Для отримання відповідного погодження слідчий звертається до керівника органу досудового розслідування з відповідною постановою, яка повинна бути розглянута протягом трьох днів»*.

Необхідність взаємодії слідчого з керівником органу досудового розслідування може виникнути також під час реалізації останнім повноваження щодо вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим (п. 4 ч. 2 ст. 39 КПК). Але КПК не визначає процесуальної форми реагування керівника органу досудового розслідування на такі порушення. Скасувати постанови слідчого уповноважений лише прокурор, тому вдається логічним звернення до нього. У зв'язку із цим деякі автори пропонують доповнити норму ч. 2 ст. 39 КПК положенням про право керівника органу досудового розслідування подати клопотання прокурору про скасування незаконних та необґрунтованих постанов слідчого [14, с. 45]. Така пропозиція нами підтримується, оскільки відсутність регламентації цього питання в КПК створює умови для різних зловживань із боку керівників органу досудового розслідування і аж ніяк не сприяє процесуальній самостійності слідчого.

Висновки. Звуження повноважень слідчого та обмеження його самостійності в прийнятті процесуальних рішень вимагає від нього ефективної взаємодії з керівником органу досудового розслідування задля всебічного, повного, швидкого розслідування кримінального правопорушення. Аналіз правової регламентації механізму взаємодії цих суб'єктів показав багато недоліків, які вимагають негайного усунення. Для цього необхідно внести відповідні зміни і доповнення до діючого КПК України, що запропоновані в цьому дослідженні і які сприятимуть підвищенню рівня процесуальної самостійності слідчого в кримінальному провадженні. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку вбачаємо в розгляді проблем взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Луньова О.С. Проблемні питання удосконалення взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження / О.С. Луньова // Проблеми законності. – 2015. – Вип. 129. – С. 224–232. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2015_129_29.
2. Попова Т.Ю. Уголовно-процесуальный статус руководителя следственного органа : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т.Ю. Попова ; Южно-Уральский гос. ун-т. – Челябинск, 2012. – 30 с.
3. Добровольський С.В. Гарантії забезпечення статусу слідчого та проблеми їх реалізації / С.В. Добровольський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 363–374.
4. Рибалка О. Начальник слідчого відділу як суб'єкт доказування / О. Рибалка // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 180–183.
5. Удалова Л.Д., Мамка Г.М. Начальник слідчого відділу як суб'єкт кримінально-процесуального доказування / Л.Д. Удалова, Г.М. Мамка. – К., 2013. – 136 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х. : Одісей, 2013. – 1104 с.
8. Положення про органи досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України, затверджене Наказом МВС України від 09.08.2012 № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12>.
9. Ляш А.О., Баулін О.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого за новим КПК України / А.О. Ляш, О.В. Баулін // Часопис Академії адвокатури України – № 18 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Chaau/2013-1/13laonku.pdf.
10. Фаринник В.І. Здійснення начальником Головного слідчого управління МВС України процесуального контролю за розслідуванням злочинів : автореф. дис.... канд. юрид. наук / В.І. Фаринник. – К, 2012. – 20 с.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: Наук.-практ. коментар: У 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; За ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, Л.В. Портнова. – Х., 2012. – 768 с.
12. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве: их виды, содержание и формы / П.А. Лупинская. – М., 1976. – 178 с.
13. Мірковець Д.М. Процесуальні повноваження начальника слідчого відділу з надання вказівок у кримінальних справах: проблеми та шляхи їх розв'язання / Д.М. Мірковець // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 5. – С. 189–198.
14. Локтионов И. Проблемы осуществлений некоторых полномочий руководителем органа досудебного расследования / И. Локтионов // Закон и жизнь. – 2013. – № 12. – С. 43–46.

